

O'SMIRLIK DAVRIDAGI PSIXIK RIVOJLANISHNING UMUMIY TASNIFI

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Tarix kafedrası dotsenti, psixologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD)*

Egamberdiyev Farxod Tuxtayevich

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi*

Inatillayeva Dilafruz Yoqubjon qizi

[*yoqubmardonov095@mail.ru*](mailto:yoqubmardonov095@mail.ru)

Аннотация: Ushbu maqolada o'smirlik davrida psixik rivojlanishning umumiy xususiyatlari va uning asosiy yo'nalishlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi o'smirlik davrida yuzaga keladigan psixologik o'zgarishlarni aniqlash va ularning shaxs rivojlanishiga ta'sirini o'rganishdan iborat. Tadqiqot jarayonida kuzatish, suhbat, tahlil va taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, o'smirlik davrida tafakkur abstrakt va mantiqiy darajaga ko'tarilib, emotsional sohada beqarorlik va kuchli hissiy kechinmalar kuzatiladi. Shuningdek, ijtimoiy munosabatlar kengayib, tengdoshlar bilan muloqot kuchayadi hamda shaxsiy identifikatsiya jarayoni faollashadi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, undagi natijalar o'smirlar bilan ishlovchi pedagog va ota-onalar uchun samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются общие особенности психического развития в подростковом возрасте. Цель исследования – выявление психологических изменений у подростков и определение их влияния на формирование личности. В работе использованы методы наблюдения, беседы, анализа и сравнения. Результаты исследования показали,

что в подростковом возрасте активно развивается абстрактное мышление, усиливаются эмоциональные переживания и наблюдается нестабильность эмоциональной сферы. Кроме того, расширяются социальные контакты, усиливается роль общения со сверстниками и формируется личностная идентичность. Практическая значимость исследования заключается в возможности применения полученных результатов в педагогической практике и воспитании подростков.

Annotataion: This article examines the general characteristics of psychological development during adolescence. The aim of the study is to identify psychological changes in adolescents and analyze their impact on personality formation. The research methods include observation, interviews, analysis, and comparison. The results show that during adolescence, thinking develops to an abstract and logical level, emotional experiences intensify, and emotional instability is often observed. In addition, social interactions expand, peer communication becomes more significant, and personal identity formation becomes more active. The practical significance of the study lies in providing useful recommendations for educators and parents working with adolescents.

Kirish: O‘smirlik davri inson rivojlanishining eng murakkab va mas’uliyatli bosqichlaridan biri bo‘lib, odatda 11–15 yosh oralig‘ini qamrab oladi. Ushbu davrda organizmda biologik, psixologik va ijtimoiy o‘zgarishlar bir vaqtda va o‘zaro bog‘liq holda kechadi [9, 236-260].

Ayniqsa, psixik rivojlanish jarayoni jadallashib, o‘smirning tafakkuri, hissiyotlari va xulq-atvorida tub o‘zgarishlar yuzaga keladi [1, 289-315].

O‘smir abstrakt va mantiqiy fikrlashga o‘ta boshlaydi, o‘z fikrini mustaqil shakllantirishga intiladi hamda o‘z “men”ini anglash jarayoni faollashadi [8, 112-135].

Shu sababli, mazkur davr shaxs shakllanishida hal qiluvchi bosqich sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi o‘smirlik davridagi psixik rivojlanishning umumiy tasnifini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot ob’ekti sifatida o‘smir yoshdagi bolalar rivojlanishi tanlangan bo‘lsa, predmeti sifatida ularning psixologik xususiyatlari va rivojlanish jarayonlari o‘rganildi. Tadqiqot davomida kuzatish, suhbat, tahlil va taqqoslash metodlaridan foydalanildi [4, 256-278; 6, 145-168].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, o‘smirlik davrining psixologik xususiyatlarini chuqur anglash pedagoglar va ota-onalarga o‘smirlar bilan samarali ishlash, ularning ijtimoiylashuvi va shaxs sifatida shakllanishiga to‘g‘ri yo‘naltirish imkonini beradi.

Asosiy qism: O‘smirlik davrida psixik rivojlanishning muhim jihatlaridan biri tafakkurning sifat jihatdan o‘zgarishidir. Psixologik tadqiqotlarga ko‘ra, bu davrda o‘smirlar konkret fikrlashdan abstrakt-mantiqiy fikrlashga o‘ta boshlaydi [8, 112-135].

Ular nafaqat mavjud voqelikni idrok etadi, balki ehtimoliy vaziyatlarni tasavvur qilish, farazlar ilgari surish va xulosalar chiqarish qobiliyatiga ega bo‘ladilar [11, 84-102].

Masalan, o‘smir matematik masalalarni yechishda faqat amaliy harakatlarga emas, balki nazariy mulohazalarga ham tayanadi. Bu esa uning intellektual rivojlanish darajasi oshib borayotganidan dalolat beradi.

Shu bilan birga, o‘smirlik davrida emotsional sohada sezilarli o‘zgarishlar kuzatiladi. Gormonal o‘zgarishlar ta’sirida o‘smirlarning hissiyotlari keskinlashadi, kayfiyati tez-tez o‘zgaradi va ular ko‘pincha o‘z his-tuyg‘ularini boshqarishda qiyinchiliklarga duch keladilar [9, 236-260].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'smirlar tez ranjiydi, tanqidni og'ir qabul qiladi va o'ziga nisbatan yuqori talablar qo'ya boshlaydi [1, 289-315].

Masalan, oddiy baho yoki tengdoshlar fikri o'smir uchun katta ahamiyat kasb etib, uning o'ziga baho berishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bu esa emotsional beqarorlikning asosiy belgilaridan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, o'smirlik davrida ijtimoiy munosabatlar va shaxsiy identifikatsiya jarayoni faol rivojlanadi. O'smir o'z o'rnini jamiyatda topishga harakat qiladi, tengdoshlar guruhi uning hayotida muhim ahamiyat kasb etadi [10, 150-180].

Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'smirlar uchun do'stlarning fikri ko'pincha kattalarnikidan ham muhimroq bo'ladi. Shu jarayonda o'smir o'z qiziqishlari, qadriyatlari va hayotiy maqsadlarini shakllantiradi. Masalan, u kelajak kasbini tanlash haqida o'ylay boshlaydi yoki muayyan guruhga mansubligini his qiladi. Bu esa uning shaxs sifatida shakllanishida muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda o'smirlik davrida psixik rivojlanish xususiyatlarini o'rganishda kompleks yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida kuzatish, suhbat va pedagogik-psixologik tahlil metodlaridan foydalanildi. Kuzatish metodi orqali o'smirlarning kundalik faoliyati, xulq-atvori, emotsional holati hamda tengdoshlari va kattalar bilan munosabatlari tabiiy sharoitda o'rganildi [1, 289-315].

Suhbat metodi yordamida o'smirlarning ichki kechinmalari, o'zini anglash darajasi, qiziqishlari va hayotiy qarashlari aniqlashtirildi [6, 145-168].

Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlar tahlili asosida o'smirlik davriga oid nazariy yondashuvlar umumlashtirilib, tadqiqotning nazariy asoslari shakllantirildi [11, 84-102].

Bundan tashqari, tadqiqotda taqqoslash va umumlashtirish metodlari orqali turli o'smirlarning psixik rivojlanish darajasi va xususiyatlari o'zaro solishtirildi. Jumladan, turli ijtimoiy muhitda tarbiyalanayotgan o'smirlarning xulq-atvori va emotsional holatidagi farqlar tahlil qilindi [9, 286-260].

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, o'smirlik davridagi psixik rivojlanish nafaqat biologik omillar, balki ijtimoiy muhit, oilaviy tarbiya va pedagogik yondashuv bilan ham chambarchas bog'liq [5, 210-230].

Ushbu metodlar tadqiqotning ishonchliligini ta'minlab, o'smirlik davridagi psixologik jarayonlarni chuqur va har tomonlama o'rganish imkonini berdi.

Tahlil: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'smirlik davrida psixik rivojlanish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, unda kognitiv, emotsional va ijtimoiy omillar o'zaro bog'liq holda namoyon bo'ladi. Ayniqsa, tafakkurning abstrakt darajaga o'tishi o'smirlarning voqelikni chuqurroq tahlil qilish, mustaqil xulosa chiqarish va muammoli vaziyatlarni hal etish qobiliyatini oshiradi [8, 112-135].

Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, o'smirlar o'z fikrini himoya qilishga intiladi, tanqidiy fikrlash rivojlanadi va ular o'z qarashlarini asoslashga harakat qiladi. Shu bilan birga, emotsional beqarorlik, tez ranjish va kayfiyatning o'zgaruvchanligi kabi holatlar bu davrning tipik belgilaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Tahlillar shuni ham ko'rsatdiki, o'smirlik davridagi psixik rivojlanish darajasi ko'p jihatdan ijtimoiy muhit va tarbiya sharoitiga bog'liq. Ijobiy muhitda ulg'ayayotgan o'smirlarda o'ziga ishonch, ijtimoiy faollik va muloqot madaniyati yuqori darajada shakllanadi [9, 236-260].

Aksincha, e'tiborsizlik yoki noto'g'ri yondashuv mavjud bo'lgan holatlarda o'smirlar o'zini yakkalangan his qilishi, tajovuzkorlik yoki tortinchoqlik kabi salbiy xulq-atvor ko'rsatishi mumkin. Shu bois, o'smirlik davrida individual yondashuv,

qo'llab-quvvatlash va to'g'ri pedagogik muhit yaratish shaxsning barkamol rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.

Xulosa:Xulosa qilib aytganda, o'smirlik davri insonning psixik rivojlanishida muhim va murakkab bosqich bo'lib, bu davrda tafakkur, emotsional soha va ijtimoiy munosabatlarda chuqur o'zgarishlar yuz beradi. O'smirlarning abstrakt fikrlashi rivojlanib, o'zini anglash va mustaqillikka intilish kuchayadi, shu bilan birga emotsional beqarorlik va ichki ziddiyatlar ham kuzatiladi [8,112-135].

Ushbu jarayonlar shaxsning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi va kelajakdagi hayot faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, o'smirlik davrining psixologik xususiyatlarini chuqur anglash hamda ularga mos pedagogik va tarbiyaviy yondashuvni qo'llash o'smirlarning sog'lom va barkamol rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi [9,236-260].

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Berk L.E. Child development. – Boston: Pearson Education, 2020. – 289–315 p.
2. Bozhovich L.I. Lichnost i ee formirovanie v detskom vozraste. – Moskva: Prosveshcheniye, 2008. – 198–215-betlar.
3. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – Москва: Интеллект-Центр, 2004. – 144–162 с.
4. Elkonin D.B. Psixologiya razvitiya v detskom vozraste. – Moskva: Akademiya, 2001. – 256–278-betlar.
5. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston, 2019. – 210–230-betlar.
6. Karimova V.M. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 145–168-betlar.
7. Kon I.S. Psixologiya ranney yunosti. – Moskva: Prosveshcheniye, 1989. – 95–120-betlar.

8. Piaget J. The psychology of the child. – New York: Basic Books, 2017. – 112–135 p.
9. Santrock J.W. Life-span development. – New York: McGraw-Hill Education, 2018. – 236–260 p.
10. Steinberg L. Adolescence. – New York: McGraw-Hill Education, 2017. – 150–180 p.
11. Vygotsky L.S. Mind in society: The development of higher psychological processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 84–102 p.
12. SHAXSNING IRODAVIY SIFATLARI VA ULARNI SHAKLLANTIRISHNIN PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI. EF Tuxtayevich PEDAGOGIK ISLOHOTLAR VA ULARNING YECHIMLARI 17 (02), 135-137
13. DIQQATNING CHET TILINI O‘RGANISHDAGI AHAMIYATI. EF Tuxtayevich, U Niginabonu. CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY 1 (7), 789-794
14. KICHIK MAKTAB O‘QUVCHILARINING EMOTIONAL HOLATI VA UNING O‘QISHGA TA‘SIRI/ EF Tuxtayevich. YANGI O‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI 3 (5), 386-389
15. IJTIMOIIY HAYOTDA SHAXSLAR O‘RTASIDA O‘ZARO PSIXOLOGIK MUAMMOLAR. EF Tuxtayevich TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR 1 (5), 273-376
16. ВЛИЯНИЕ ТЕМПЕРАМЕНТА НА ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ СТИЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. Ф Зиёхиддинова, ФТ Эгамбердиев. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика 4 (4), 40-43
17. СПОРТЧИЛАРДА ИРОДАВИЙ СИФАТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ-ПСИХОЛОГИК МУАММО СИФАТИДА. ФТ Эгамбердиев